

***KONCEPCIA BOJA PROTI RADIKALIZÁCIÍ A EXTRÉMIZMU
DO ROKU 2024***

Obsah:

1.	Úvod	3
2.	Analýza a trendy vývoja radikalizácie a extrémizmu v SR a EÚ	4
3.	Cieľ koncepcie	8
4.	Vymedzenie základných pojmov	9
5.	Záver	12

Príloha č. 1 Analýza vývoja radikalizácie a extrémizmu v SR za roky 2015 – 2019
a znaky jednotlivcov a skupín inklinujúcich k extrémizmu v SR

Príloha č. 2 Úlohy

Príloha č. 3 Doplnujúce definície

Príloha č. 4 Zoznam použitých skratiek

1. ÚVOD

Slovenská republika (SR), ako členský štát Európskej únie (EÚ) a ďalších medzinárodných organizácií, sa hlási k spoločným hodnotám založeným na rešpektovaní a dodržiavaní základných ľudských práv a slobôd ukotvených v Ústave SR¹, ako aj univerzálnych hodnôt, ktorými sú ľudská dôstojnosť, sloboda, rovnosť a nediskriminácia².

Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 (ďalej len „koncepcia“) je základným dokumentom definujúcim priority SR v oblasti predchádzania a boja proti radikalizácii, extrémizmu a s nimi spojenou protispoločenskou činnosťou ohrozujúcu základy demokratického právneho štátu, ktorý nadväzuje na Koncepciu boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019. Tá sa cielene zameriavala najmä na zložky Ministerstva vnútra SR (MV SR) v podobe metodických príručiek a usmernení, s cieľom včasnej identifikácie prejavov extrémizmu a ich následné vyšetovanie. V danom období došlo k významným legislatívnym zmenám, ako aj školeniam časti príslušníkov Prezídia Policajného zboru (P PZ), ale aj prokuratúry a súdov v spolupráci s Úradom pre demokratické inštitúcie a ľudské práva Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, so zameraním na trestné činy z nenávisťi. Nakoľko úlohy vyplývajúce z uplynulej koncepcie boli z hľadiska prínosu vyhodnotené kladne, nová koncepcia rozširuje záber pôsobnosti aj na štátnych zamestnancov ostatných zainteresovaných rezortov. Ďalej sa zameriava na informovanie verejnosti, v rámci ktorého sa orientuje na predchádzanie negatívnych javov, akými je radikalizácia, extrémizmus a taktiež nenávisťné prejavy jednoznačne sú. Aj z tohto dôvodu Výbor pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie (výbor VRAX) inicioval zmenu gestora z Národnej kriminálnej agentúry P PZ na odbor prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR. Koncepcia sa teda po obsahovej stránke posúva z roviny pripravenosti P PZ a represívnej, na roviny preventívnu, za účelom posilnenia demokratickej kultúry a obnovy dôvery v inštitúcie naprieč spoločnosťou.

Primárny dôvod pre prijatie koncepcie a realizáciu v nej navrhnutých úloh vyplýva z potreby chrániť hodnoty garantované ústavou a medzinárodnými záväzkami³ vyplývajúcich z členstva SR v medzinárodných organizáciách, ako aj z potreby eliminovať negatívne zásahy do práv a slobôd jednotlivých skupín obyvateľov SR a zabezpečiť spoločenskú stabilitu a pokojné spolužitie rôznych národnostných, etnických a náboženských skupín v SR.

Konečným, aj keď málokedy otvorene deklarovaným cieľom extrémistov je odstránenie základných prvkov a atribútov demokratického právneho štátu, a preto aj reakcia štátu musí

¹ Článok 12 ods. (2) Ústavy SR: „Základné práva a slobody sa zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.“

² EÚ je založená na spoločnom súbore základných hodnôt, medzi ktoré patrí právo na ľudskú dôstojnosť a nediskrimináciu stanovené v čl. 2 Zmluvy o EÚ, ako aj všeobecný zákaz diskriminácie v čl. 1, protokolu č. 12 Európskeho dohovoru o ľudských právach a v čl. 21 Charty základných práv EÚ.

³ Napríklad aj: Európsky dohovor o ľudských právach, Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie.

zodpovedať tejto hrozbe. Historická skúsenosť⁴ s nacistickým totalitným režimom a komunistickým totalitným režimom dokazuje, že nepriatelia demokracie dokázali využiť demokraciu a nástroje, ktoré im ponúka (sloboda prejavu, zhromažďovacie a združovacie právo) na získanie moci formálne legálnou cestou, ktorú následne zneužili na zavedenie opatrení, ktoré v praxi znamenali odstránenie základov samotnej demokracie⁵.

Keďže extrémizmus predstavuje ohrozenie pilierov a podstaty demokracie a nepriatelia demokracie využívajú na svoje aktivity nástroje a možnosti, ktoré im demokracia poskytuje, je nevyhnutné, aby sa demokracia voči pokusom o jej odstránenie či oklieštenie dokázala efektívne brániť. Obrana demokracie a jej základných atribútov by mala byť preto rovnako silná a efektívna ako odhodlanie jej nepriateľov zničiť ju. Ako základný princíp európskych demokracií tento koncept uznal aj Európsky súd pre ľudské práva vo viacerých svojich rozsudkoch. Slovensko, vychádzajúc z historickej skúsenosti s totalitnými režimami, sa z týchto dôvodov plne hlási k princípom a východiskám konceptu brániacej sa demokracie.

Dokument sa z hľadiska obsahu okrem strategickej časti venuje aj terminológii, analýze vývoja extrémizmu v SR, ako aj vymedzeniu 41 úloh zameraných na predchádzanie a boj proti radikalizácii a extrémizmu, uvedomujúc si nevyhnutnosť medzirezortnej a multidisciplinárnej spolupráce, a to aj s mimovládny sektorom, s cieľom efektívneho využitia expertízy a skúseností z terénu a ich pretransformovanie do komplexných opatrení. Samotná koncepcia ako aj úlohy z nej vyplývajúce sú výstupom multidisciplinárnej spolupráce členov výboru VRAX a prizvaných odborníkov, nakoľko problematika radikalizácie smerujúcej k extrémizmu a extrémizmus samotný sú celospoločenským, prierezovým problémom.

Cieľom predkladaného materiálu je podporiť rešpektovanie univerzálnych hodnôt a predchádzať vzniku predsudkov, stereotypov a nenávisťných prejavov podmienených národnostnou, rasovou, etnickou, náboženskou alebo inou neznášanlivosťou, ako aj predchádzať vzniku a šíreniu postojov a aktivít smerujúcich k podpore a propagácii rasizmu, xenofóbie a ostatných foriem intolerancií v demokratickej spoločnosti.

2. ANALÝZA A TRENDY VÝVOJA RADIKALIZÁCIE A EXTRÉMIZMU V SR A EÚ

Predchádzanie extrémistickej radikalizácii, extrémizmu, ako aj samotný boj proti nim patria medzi kľúčové priority bezpečnostnej politiky EÚ⁶. Radikalizačné tendencie jednotlivcov a skupín uznávajúce krajné ideológie voči ideám hlavného prúdu, ako aj samotné

⁴ Víťazstvo NSDAP v Nemecku v marci roku 1933 (ziskom 43,9 % hlasov voličov), ktoré viedlo k prijatiu zmocňovacieho zákona, zákazu ostatných politických strán a zavedeniu vodcovského princípu ako aj víťazstvo Komunistickej strany Československa vo voľbách do ústavodarného národného zhromaždenia v roku 1946 (31,2%), ktoré viedlo k ovládnutiu silových štruktúr v ČSR a februárovému prevratu v roku 1948.

⁵ Známy v tomto kontexte je napr. Goebelssov výrok: „Prišli sme do Ríšskeho snemu, aby sme sa vyzbrojili zbraňami demokracie z jej arzenálu. Stali sme sa poslancami Ríšskeho snemu, aby nám weimarská ideológia pomohla sama seba zničiť.“

⁶ Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ (2016) stanovila päť spoločných priorít pre bezpečnejšiu Európu, medzi ktoré patrí aj odhodlanie čeliť násilným formám extrémizmu.

extrémistické zoskupenia sú hrozbou pre demokratické zriadenia presadzujúce princípy ľudskej slobody, dôstojnosti a rovnosti. Napriek plošnému nárastu extrémistických prejavov v rámci EÚ, pravicový extrémizmus zostáva aj naďalej ich najrozšírenejšou formou a rovnako je to aj v SR.

Subjekty pravicovej extrémistickej scény (PEX) sú už dlhodobo etablované na území SR, postupne však dochádza k zmenám ich priorít a personálneho zloženia. Je to predovšetkým spôsobené politickými ambíciami jej hlavných predstaviteľov, či už na miestnej, regionálnej alebo parlamentnej úrovni, ktoré sa prejavili zánikom alebo útlmom viacerých PEX subjektov v SR. Aktívne subjekty aj v uplynulom období organizovali verejné zhromaždenia, ktoré boli síce legálne zvolané, ale na niektorých z nich dochádzalo k prejavom podpory či sympatií s hnutiami potláčajúcimi základné ľudské práva a slobody. V tejto súvislosti dochádzalo k zvýšenej spoločenskej rezonancii najmä pri protirómskych protestoch organizovaných PEX subjektmi v regiónoch, kde došlo k násilným činom, či k iným incidentom spáchaným členmi marginalizovaných, sociálne vylúčených komunít. Kým v EÚ rozpätie typológie PEX zoskupení narástlo od „klasickejších“ neonacistických skupín až po lokálne zoskupenia odporujúce takzvanej „islamizácii“, čím dochádza k zmene pôvodného antisemitského smerovania na antimoslimské; v SR aj naďalej verejné xenofóbne a rasistické manifestácie PEX subjektov smerujú voči príslušníkom rómskych komunít a osobám žijúcim v SR so zahraničným pôvodom.

PEX subjekty v SR prezentujú svoje postoje, odkazy a výzvy širším vrstvám obyvateľstva predovšetkým prostredníctvom sociálnych sietí (najmä sociálnou sieťou Facebook), kde dochádza k šíreniu obsahu vzbudzujúceho nenávisť, xenofóbiu či iné formy intolerancií, kopírujúc európsky trend všeobecného presunu aktivít extrémistických zoskupení z offline do online priestoru. Jedným z negatívnych prejavov spojených so získavaním sympatizantov v online priestore a ich osvojovaním si antidemokratických ideológií je alarmujúci nárast radikalizácie smerujúcej k násilnému extrémizmu, bez ohľadu na náboženskú alebo politickú ideológiu, ktorá za ňou stojí. Znepokojujúcim je predovšetkým rozsah a rýchlosť šírenia tohto procesu naprieč členskými štátmi podnecujúceho antidemokratické, diskriminačné a polarizačné tendencie v spoločnosti, ktorého charakter má sklon prerásť do násilných činov.

Napriek tomu, že radikalizáciu nemožno považovať za nový fenomén, konštantné napádanie demokratických spoločenských noriem extrémistickými skupinami má veľký dosah na mladých ľudí. Mladí ľudia podliehajú negatívnej stereotypizácii či bagatelizovaniu problematiky extrémizmu zo strany väčšinovej verejnosti, čo má za následok normalizáciu takýchto vyjadrení či konaní, a to často napriek ich vysoko intolerantnému a nenávisťnému charakteru. Príkladom tohto vplyvu je napríklad tendencia prvovoličov nasledovať názory ponúkajúce krajné, priam až extrémne riešenia sociálno-ekonomických problémov v SR. Veľmi znepokojujúcim európskym zistením je, že trendy v získavaní prívržencov sa postupne presúvajú aj na pôdu vysokých škôl⁷, a preto aj v kontexte slovenského školstva je potrebné

⁷ Busby, E. (2018) „*Far-right group attempts to recruit students at Scottish universities. A Practical Introduction*“ poukazuje na náborovanie študentov vysokých škôl pravicovými extrémistami v Spojenom kráľovstve.

nepodceniť obdobné riziko a snažiť sa mu predchádzať už pri prvých náznakoch rizikového/intolerantného správania a postojov jednotlivcov, ktoré sú v rozpore so základnými ľudskými právami.

Nakoľko využívanie internetu a sociálnych sietí aj za účelom propagácie extrémistického a nenávisť podnecujúceho obsahu je celoeurópskym trendom, ktorý aktívne nasleduje celé spektrum extrémistických skupín (pravícové, ľavicové, anarchické, náboženské alebo špecificky zamerané na jednu tému), jedným zo zásadných rozdielov je druh platform, ktoré na svoju činnosť využívajú. V prípade ľavicového a anarchického extrémizmu, ako aj skupín náboringých s cieľom aktu terorizmu ide o vlastné, sofistikovanejšie komunikačné spôsoby, prípadne komerčné platformy ako Signal alebo Telegram. Zatiaľ čo PEX subjekty so záujmom o vlastnú prezentáciu využívajú primárne otvorené fóra a Facebook, PEX skupiny s násilnými sklonmi využívajú na zdieľanie radikálneho obsahu webový priestor bez cenzúry, napríklad webové fóra 4/8/16chan.

Uplynulé roky priniesli značný nárast online aj offline nenávisťných prejavov a úpadok verejnej diskusie⁸, vplyvom ktorých okrem nárastu násilných extrémistických prejavov a prehľbovania neznášanlivosti dochádza k snahe oslabiť základné hodnoty demokracie v EÚ. Európska komisia⁹ aj z tohto dôvodu apeluje na potrebu efektívnejšieho boja proti ilegálnemu extrémistickému a nenávisťnému obsahu online, nakoľko práve internet poskytuje priestor na uplatňovanie slobody prejavu, ktorú dokáže využívať aj extrémistická scéna okrem iného na tvorbu a šírenie zavádzajúcich informácií (dezinformácií) vrátane využívania falošných správ (z anglického jazyka „fake news“) či sprisahaneckých/konšpiračných „teórií“.

PEX subjekty sa zviditeľňujú aj hliadkovou činnosťou v rámci svojich komunit, čím sa snažia nahradiť funkcie zložiek štátu v oblasti verejného poriadku. V súčasnosti na území SR existujú aj desiatky jednotlivcov, ktoré svojimi vojenskými zručnosťami, snahou o indoktrináciu a rizikom možného prepojenia na extrémnu pravicu nielen doma, ale aj v zahraničí predstavujú pre SR potenciálnu bezpečnostnú hrozbu. Extrémistické skupiny sa snažia pôsobiť na verejnosť okrem sociálnych sietí aj prostredníctvom voľnočasových športových a záujmových klubov. V tejto súvislosti je potrebné zamerať sa na monitorovanie inklinácií k PEX aj v prostredí ozbrojených zložiek SR. V rámci vývoja v EÚ ide najmä o skupiny zamerané na bojové umenia¹⁰, ale aj hudobné skupiny a skupiny zodpovedné za výrobu a šírenie materiálov s extrémistickým obsahom.

⁸ Uznesenie Európskeho výboru regiónov – *Boj proti nenávisťným prejavom a trestným činom páchaným z nenávisťi* (2019/C 168/01), ktoré okrem vyššie uvedeného upozorňuje, že nenávisťná rétorika rozdeľuje našu spoločnosť, vyvoláva strach a radikalizáciu, hanobí a zbavuje jednotlivcov ľudskosti a môže viesť k závažným činom.

⁹ Odporúčanie Európskej komisie (2018/334) o opatreniach na účinný boj proti nezákonnému obsahu na internete, ako aj Expertnej vysokej skupiny Európskej komisie zameranej na radikalizáciu (*Final Report*, 2018).

¹⁰ Sieť EÚ na zvyšovanie povedomia o radikalizácii (RAN, 2019) v publikácii „*Far-right Extremism. A Practical Introduction*“ približuje typy voľnočasových aktivít, prostredníctvom ktorých sa PEX subjekty snažia verbovať sympatizantov na bojové zručnosti, ktoré naberajú prostredníctvom tréningov, tzv. „*warrior mentality*“ – mentalita bojovníka, ktorý dokáže ochrániť svoju komunitu. Okrem bojových športov sa PEX subjekty snažia vplývať na publikum aj prostredníctvom alternatívnych médií poskytujúcich priestor na diskusiu, či štúdiom, napríklad hodnotovej literatúry.

Budovanie vzájomných kontaktov a cezhraničné posilňovanie väzieb ideologicky blízkych/spriazených skupín poukazuje na potrebu vnímať vážne zahraničné trendy vo vývoji radikalizácie a extrémizmu, nakoľko je dnes jednoduchšie než kedykoľvek v minulosti inšpirovať sa názormi, postojmi či činmi ovplyvnenými extrémnou ideológiou popierajúcou princípy univerzality základných ľudských práv, nediskriminácie a rovnosti. Je potrebné zdôrazniť, že radikalizácia môže okrem násilného extrémizmu prerásť aj do aktov terorizmu¹¹.

Čo sa týka prejavov a činností ľavicových extrémistických subjektov (LEX), v SR, ale aj všeobecne v EÚ, ich primárnou snahou je diskreditovať PEX subjekty. V zahraničí často dochádza k násilným stretom týchto dvoch smerov, pričom hlavnými motivačnými prvkami LEX sú antifašistický a proti-rasistický odboj, ako aj odmietanie represie zo strany štátu, či anti-kapitalistické protesty. Cezhraničná pôsobnosť LEX subjektov sa odzrkadľuje predovšetkým na problematike klimatických zmien, ochrane živočíchov a planéty, ktorá v EÚ nadobúda aj násilné podoby, a to predovšetkým prejavmi odporu prostredníctvom útokov na vládne budovy¹². LEX subjekty, ale najmä subjekty reprezentujúce anarchistický extrémizmus sa stávajú čoraz väčším problémom pre zachovanie verejného poriadku vo viacerých krajinách EÚ.

Napriek tomu, že v SR nemajú zastúpenie vyslovene nebezpečné extrémistické náboženské skupiny (NEX), ktoré by ohrozovali zdravie a životy obyvateľov, činnosti spojené s psychickou manipuláciou s cieľom rozširovania svojej pôsobnosti a finančného obohacovania sú zaznamenané v súvislosti s pôsobnosťou tzv. rizikových náboženských zoskupení, ktoré sa okrem iného snažia o registráciu medzi štátom uznané cirkvi a náboženské skupiny. Existujú však aj podozrenia, že niektoré z ich činností sú v rozpore so zásadami ľudskosti, znášanlivosti a občianskych práv a krajne aj s ochranou zdravia občanov. V krajinách EÚ, kde je vyššia hrozba násilného náboženského extrémizmu a terorizmu vychádzajúca z militantmi presadzovaného islamského fundamentalizmu, je zaznamenaná aj výraznejšia snaha predchádzať radikalizácii¹³. Zaznamenané sú prípady násilných útokov zo strany zradikalizovaných prívržencov islamského fundamentalizmu voči západnej spoločnosti.

¹¹ Z aktuálnej štúdie hágskeho Medzinárodného protiteroristického centra (ICCT – „*Male Supremacist Terrorism as a Rising Threat*“, 2020) vyplýva, že v súčasnosti majú vo svete zastúpenie aj formy extrémizmu a terorizmu zamerané na jednu tému, tzv. single-issue extremism/terrorism. Ich spektrum záujmu je pomerne obširné. Na vzostupe je napríklad chorobná nenávisť voči ženám, tzv. „mizogýnia“, alebo mužská supremácia, čiže nadradenosť, ktorou je napríklad ospravedlňované násilie na ženách.

¹² EUROPOL (2020) Medziročný nárast ľavicovo orientovaných útokov stúpol z 34 v roku 2018 na 111 v roku 2019, z toho 26 útokov malo teroristický charakter. Anarchické extrémistické zoskupenia sú zastúpené hlavne vo väčších mestách a nemajú hierarchickú štruktúru. Ide prevažne o krajiny ako Španielsko, Grécko a Taliansko.

¹³ Sieť EÚ na zvyšovanie povedomia o radikalizácii (RAN, 2020) zdôrazňuje potrebu predchádzať polarizácii v spoločnosti a podporiť sociálnu inklúziu, nakoľko práve exklúzia jednotlivcov môže byť spúšťačom pre radikálne konanie, a zároveň sa tieto osoby môžu stať terčmi útokov pravícových extrémistov. Rada EÚ a zástupcovia vlády členských štátov (2016/C 467/02) vyzývajú členské krajiny na boj proti radikalizácii, nakoľko práve tá má tendenciu viesť k činom násilného extrémizmu. Európska komisia (2016) „*Podpora prevencie radikalizácie vedúcej k násilnému extrémizmu*“ zároveň dlhodobo informuje o potrebe pracovať so zradikalizovanými osobami vo výkone trestu odňatia slobody za činy násilného extrémizmu.

Nakoľko ide o závažný celospoločenský problém, do jeho riešenia je nevyhnutné zapojiť množstvo aktérov a predovšetkým občiansku spoločnosť. EÚ¹⁴ už dlhodobo vyzýva členské štáty k podpore inštitúcií a organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania a ľudských práv s cieľom nadviazania vzájomnej spolupráce pri riešení otázok deradikalizácie, nenávistných prejavov a trestných činov z nenávisti, ako aj práci v boji proti dezinformáciám a propagande. Extrémistickou ideológiou motivované postoje a prejavy sú do značnej miery zodpovedné za polarizačné tendencie spoločnosti a môžu viesť až k jej destabilizácii. Malo by byť preto prednostným záujmom SR obdobným tendenciám predchádzať v partnerskej spolupráci práve s občianskou spoločnosťou¹⁵.

Obširnejšia analýza vývoja radikalizácie a extrémizmu v SR za roky 2015 – 2019, ktorá formuje východiskovú situáciu pre vznik tohto dokumentu, ako aj znaky jednotlivcov a skupín inklinujúcich k extrémizmu v SR sú súčasťou *Prílohy č. 1*.

3. CIEĽ KONCEPCIE

Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 si kladie za najzásadnejší cieľ **presadzovať, obhajovať a brániť demokratický právny štát, jeho základné hodnoty a atribúty a apelovať na vytváranie silného demokratického a politického prostredia odmietajúceho akékoľvek prejavy extrémizmu a nenávistných prejavov založených na národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej neznášanlivosti.**

Pozostáva z úloh (*Príloha č. 2*) vytvorených s cieľom reflektovať na stav a vývoj radikalizácie a extrémizmu v SR, berúc do úvahy cezhraničný charakter dosahu radikálnych vplyvov na obyvateľstvo. Naplnenie celkového cieľa bude zabezpečené prostredníctvom úloh spadajúcich pod čiastkové ciele koncepcie, o ktorých plnenie je úlohou zainteresovaných subjektov v spolupráci s občianskou spoločnosťou:

I. Zaistenie ochrany základov demokratického právneho štátu a jeho hodnôt vrátane bezpečnosti obyvateľov pred konaním osôb alebo hnutí obhajujúcich extrémistické ideológie;

Prostredníctvom monitorovacej a analytickej činnosti prispieť k presnejšiemu poznaniu radikálnej a extrémistickej scény v SR, prehodnoteniu existujúcich legislatívnych úprav a cieleniu prijímaných opatrení zameraných na ochranu demokratického právneho štátu a ochranu zdravia a bezpečnosti obyvateľstva.

II. Posilnenie demokratickej kultúry v spoločnosti zvyšovaním povedomia o ľudských právach a odbúravaním negatívnych stereotypov;

¹⁴ Závety Rady zástupcov vlád členských štátov zasadajúcich v Rade o predchádzaní radikalizácii vedúcej k násilnému extrémizmu (2016/C 467/02), ktoré okrem iného odporúčajú zamerať sa aj na sociálne podmienky a sociálno-patologické javy, ktoré môžu ovplyvniť formovanie postojov jednotlivcov.

¹⁵ Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Spolupráca s občianskou spoločnosťou v záujme predchádzania radikalizácii mladých ľudí (2018/C 129/03), apeluje na členské štáty aby vnímali aktérov občianskej spoločnosti viac ako partnerov a nie ich využívali ako nástroje v boji proti násilnému extrémizmu.

Posilňovaním ľudsko-právneho vedomia obyvateľstva a informovaním o negatívnych vplyvoch stereotypizácie a nenávisťného konania v reálnom, ako aj online priestore, vplývať na predchádzanie radikálneho alebo extrémistického konania pod vplyvom nedemokratických ideológií.

III. Obnova dôvery v inštitúcie a podpora nahlasovania protiprávneho konania;

Rozširovanie odborných vedomostí štátnych zamestnancov o problematike radikalizácie, extrémizmu a diskriminačného správania založeného na rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej neznášanlivosti a vytváranie podmienok na obnovu dôvery obyvateľstva v demokratické inštitúcie.

IV. Podpora deradikalizácie, spoločenskej integrácie a sociálnej prevencie;

Vytváranie podporných mechanizmov s cieľom posilnenia inklúzie menších a marginalizovaných komunít a deradikalizácie obyvateľstva prostredníctvom edukačných aktivít a poskytovania pomoci nielen obetiam, ale aj odsúdeným páchatelom trestných činov extrémizmu s cieľom predchádzania ich opakovanej trestnej činnosti.

4. VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Všetky pojmy uvedené v tejto časti boli vypracované výhradne pre ciele koncepcie. Doplňujúce definície sa nachádzajú v *Prílohe č. 3*.

Radikalizácia

Radikalizácia¹⁶ označuje proces narastajúcej akceptácie ideológie, ktorá je v rozpore s demokratickým právnym štátom, jeho ústavnými a legislatívnymi normami, so systémom základných práv a slobôd, s deľbou štátnej moci, nezávislým súdnictvom, slobodou tlače, slobodnými voľbami, rovnosťou pred zákonom, pluralitou politických strán a slobodným a legálnym pôsobením opozície (ďalej len „právnny štát“). Počas tohto procesu si jednotlivci alebo skupiny pod vplyvom nejakej formy politického alebo náboženského extrémizmu osvoja nový systém „hodnôt“, ktoré nie sú v súlade s demokratickým právnym štátom a ktoré, okrem iného, stanovujú rovnosť pred zákonom a dôstojnosť každého človeka. S osvojením si konkrétnej formy politického alebo náboženského extrémizmu dochádza k „odklonu“ jednotlivca alebo hnutia od demokratického právneho štátu, čím postupne zvyšuje úroveň stotožnenia sa s určitou formou extrémistickej ideológie a rastie jeho odhodlanie realizovať danú formu politického alebo náboženského extrémizmu v praxi aj použitím násilia, vo finálnej fáze radikalizácie aj použitím prostriedkov terorizmu¹⁷.

¹⁶ Rada Európy (2018) *Práca s mládežou ako forma predchádzania násilnej radikalizácii. Teória, koncepty a primárna prevencia v praxi*.

¹⁷ Problematika radikalizácie je obsiahnutá vo viacerých dokumentoch na úrovni EÚ – Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Predchádzanie radikalizácii vedúcej k terorizmu a násilnému extrémizmu – Posilnenie opatrení EÚ COM (2013)941z 15.1.2014; ŠTOKHOLMSKÝ PROGRAM

V každej z jednotlivých fáz tohto procesu je možné intervenovať s cieľom zastaviť proces radikalizácie. Takéto zásahy a intervencie sa nazývajú *deradikalizáciou*.

Extrémizmus

Extrémizmus označuje prejavy a konania vychádzajúce z postojov ideológie krajne vyhrtenej k princípom demokratického právneho štátu, ktoré priamo alebo v určitom časovom horizonte, úmyselným verbálnym alebo fyzickým konaním pôsobia deštruktívne na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty, s cieľom presadiť vlastné ideologické ciele. Medzi charakteristické črty extrémizmu patrí jeho útok na systém základných práv a slobôd garantovaných ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi, ako aj jeho snaha obmedziť, potlačiť, resp. znemožniť výkon základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich skutočnou alebo domnelou príslušnosťou k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine alebo pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie. Extrémizmus sa delí na pravicový, ľavicový, náboženský a extrémizmus zameraný na jednu otázku (napríklad ekologický, separatizmus a pod.).

Politický extrémizmus

Politický extrémizmus je politická ideológia, ktorá spochybňuje a odmieta niektorý zo základných princípov demokratického právneho štátu, trojdielnej štátnej moci či všeobecného volebného práva. Politický extrémizmus namiesto rovnakých práv pre všetkých presadzuje politický a hodnotový systém, v ktorom hodnotu človeka a jeho práva určuje jeho „pôvod“ (rasový, etnický či triedny) alebo sa snaží o obmedzenie výkonu základných ľudských práv. Využíva pritom nástroje demokracie, ako napríklad právo na zhromažďovanie, právo na združovanie, slobodu slova (čím ďalej tým častejšie v online priestore) s cieľom ich zneužitia na odstránenie demokratických princípov zo spoločnosti alebo na útoky a zastrašovanie svojich oponentov.

Pravicový extrémizmus

Pravicový extrémizmus alebo extrémnu pravicu¹⁸ je možné vnímať ako ideológiu založenú na týchto kľúčových zložkách: ultranacionalizmus, xenofóbia, rasizmus, antidemokratické, tzv. antisystémové postoje spojené s volaním po tzv. „silnom štáte“, ktorý musí nahradiť právny štát. Tieto zložky nemusia byť vždy zastúpené spoločne. Základom pravicového extrémizmu/extrémnej pravice je však zásadná myšlienka nerovnosti medzi

– otvorená a bezpečná Európa, ktorá slúži občanom a chráni ich (Ú. V. EÚ C 115 4. 5. 2010, str. 1), Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Vytvorenie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pre európskych občanov; Akčný plán na implementáciu Štokholmského programu, KOM(2010) 171 v konečnom znení.

¹⁸ Mudde, C. (1995): *Right-Wing Extremism Analyzed. A Comparative Analysis of the Ideologies of Three Alleged Right-Wing Extremist Parties (NPD, NDP, CP'86)*. in *European Journal of Political Research*, 27, s. 203-221. Carter, E. (2018): *Right-wing extremism/radicalism: Reconstructing the concept*. in *Journal of Political Ideologies*. RAN Centre of Excellence and the RAN. EX POST PAPER (2019) *Local-level management of far-right extremism*.

„nimi“ (najčastejšie: imigranti, etnické a náboženské menšiny) a „nami“, čiže ľuďmi, ktorých definujú cez ich vlastné subjektívne a vykonštruované etnické, rasové, národné, kultúrne alebo náboženské kritériá, čím odmietajú princípy rovnosti vychádzajúce zo základov demokratického právneho štátu. Pravicový extrémizmus alebo extrémna pravica sa taktiež prezentuje snahou o budovanie kultúrnej jednoty národa a odmietaním politickej plurality, ktorú sa jej prívrženci môžu snažiť dosiahnuť aj prostredníctvom odopierania univerzálnych práv a slobôd ostatným obyvateľom, ich diskriminovaním či degradovaním, a to aj pomocou verbálneho alebo fyzického násillia.

Ľavicový extrémizmus

Ľavicový extrémizmus sa pokúša s použitím násillia nahradiť demokratický právny štát za politický systém založený na ideológii komunizmu alebo anarchizmu. Ľavicový extrémizmus má v úmysle odstrániť akúkoľvek formu nerovnosti vo všetkých oblastiach spoločenského života, čo však nakoniec vedie k zániku individuálnej ľudskej slobody a voľby.

Náboženský extrémizmus

Nábožensky motivované postoje a činnosti porušujúce princípy demokratického právneho štátu a základných ľudských práv, orientované na ustanovenie alebo udržanie teokratického systému alebo režimu, kde cirkevná hierarchia je najvyšším rozhodovacím a výkonným orgánom, nadradená orgánom zastupiteľskej demokracie. Náboženský extrémizmus využíva náboženstvo k presadzovaniu takých záujmov a cieľov, ktoré vedú k zavedeniu teokratického systému alebo režimu, výraznej intolerancii a potlačovaniu ľudskej dôstojnosti a porušovaniu ľudských práv k osobám iného vierovyznania a potlačovaniu ľudskej dôstojnosti a porušovaniu ľudských práv príslušníkov vlastného náboženského smeru.

Terorizmus

Terorizmus je úmyselné a systematické využívanie násilných činov, ktoré môžu vzhľadom na svoju povahu alebo kontext vážne poškodiť krajinu alebo medzinárodnú organizáciu, ak boli spáchané s cieľom závažne zastrašiť obyvateľstvo; alebo neprimerane nútiť vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby vykonali alebo sa zdržali výkonu akéhokoľvek činu; alebo vážne destabilizovali alebo zničili základné politické, ústavné, hospodárske a sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie¹⁹. Terorizmus predstavuje jedno z najzávažnejších porušení univerzálnych hodnôt ľudskej dôstojnosti, slobody, rovnosti, solidarity a uplatňovania základných ľudských práv a slobôd a je považovaný za jeden z najväčších útokov na demokraciu. Terorizmus môže byť činom jednotlivca, skupiny jednotlivcov alebo organizovanej skupiny, ktorí konajú buď samostatne alebo s podporou štátu. Môže však ísť aj o čin štátu voči svojmu obyvateľstvu (porušovanie ľudských práv, genocída)

¹⁹ Definícia teroristických činov na základe rámcového rozhodnutia Rady 2008/919/SVV z 28.11.2008, využívaná pri súdnych rozsudkoch Súdneho dvora EÚ https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/acts-terrorism_en

alebo mať súvislosť s medzinárodným ozbrojeným konfliktom proti civilnému obyvateľstvu nepriateľského štátu (napríklad ničenie infraštruktúry, používanie výbušnín alebo CBRN látok).

Trestné činy spáchané z osobitného motívu z nenávisti

Trestné činy spáchané na základe nenávisti voči osobe alebo skupine osôb sú v medzinárodnom kontexte nazývané aj trestnými činmi z nenávisti (z anglického jazyka „hate crimes“), pokrývajú celé spektrum trestných činov extrémizmu od nenávistných (napríklad verbálnych, grafických) prejavov až po násilné nenávistné činy. V rámci SR upravuje §140 písm. e) Trestného zákona možnosť spáchania ***trestného činu extrémizmu na základe osobitného motívu***, teda berie do úvahy činy spáchané z nenávisti. Pre účely koncepcie sú za extrémistické činy považované aj extrémisticky motivované ***nenávistné prejavy***, čiže všetky formy prejavu, ktoré rozširujú, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú rasovú nenávisť, xenofóbiu, antisemitizmus či iné formy nenávisti založené na neznášanlivosti prejavujúce sa agresívnym nacionalizmom a etnocentrizmom, diskrimináciou a nevraživosťou voči osobám na základe ich pohlavia, pôvodu rodu, sexuálnej orientácie, náboženskej alebo politickej príslušnosti, ďalej voči menšinám, migrantom a ľuďom prisťahovaleckého pôvodu.

Brániaca sa demokracia

Brániaca sa demokracia je taká demokracia, ktorá vystupuje aktívne pomocou právnych, mocenských a diskurzívnych nástrojov proti svojim ideovým nepriateľom vo vnútri systému, a to ešte predtým, než títo nepriatelia iniciujú naplnenie hlavných hrozieb, ktoré z ich existencie vyplývajú, predovšetkým závažného narušenia stability ústavného zriadenia či jeho zničenia. Títo nepriatelia sú vystavení represii, ktorá je však výsledkom demokratického politického procesu a nezasahuje neprimerane do základných ľudských práv²⁰. Nepriateľom demokracie nemusí byť nevyhnutne len politický subjekt, ale akákoľvek skupina či hnutie, ktoré sa snažia poškodiť, rozvrátiť alebo odstrániť demokratické štruktúry a ktorých agenda je v rozpore s demokratickými základmi usporiadania spoločnosti.

5. ZÁVER

Vyhodnotenie plnenia cieľov koncepcie bude predmetom Monitorovacej správy o stave extrémizmu v SR s návrhom na aktualizáciu úloh koncepcie (ďalej len „monitorovacia správa“) na dvojročnej báze, ktorá bude následne do 31. októbra rokov 2022 a 2024 predložená na rokovanie vlády. Plnenie čiastkových cieľov bude priebežne vyhodnocované Výborom pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie a poradnými orgánmi vlády SR, v ktorých pôsobnosti sa problematika extrémizmu nachádza, s cieľom navrhnúť prípadné doplnenie úloh či úpravy počas jej platnosti

²⁰ Definícia brániacej sa demokracie vychádza z prác Uwe Backese a Eckharda Jesseho, ktorí tento koncept nazývajú „streitbare demokratie“, v podobe, v akej bol použitý v publikácii Miroslava Mareša a Štěpána Výborného *Militantní demokracie ve střední Evropě* (Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014).

prostredníctvom monitorovacích správ. Zistenia budú taktiež využité a reflektované ako časť podkladov pre tvorbu nasledujúcej koncepcie.